

STEFAN BIAŁOBOK

Działalność prof. dr Zdzisława Wilusza w Zakładzie Dendrologii i Arboretum Kórnickim PAN

Zakład Dendrologii i Arboretum Kórnickie straciło czynnego i zasłużonego współpracownika prof. dr Zdzisława Wilusza, który po 12-letniej ożywionej działalności zmarł w dniu 31 marca 1963 r. W zmarłym straciliśmy wartościowego, oddanego Zakładowi pracownika i drogiego przyjaciela. Pracę objął w Zakładzie w kwietniu 1951 r., w okresie, gdy skromny Dział Dendrologii i Pomologii Zakładu Badania Drzew i Lasu przekształcał się w placówkę naukową Polskiej Akademii Nauk o szeroko zakrojonych celach naukowych. Z właściwą sobie energią i inicjatywą wziął udział w budowie podwalin pod przyszłą placówkę badawczą.

Po przejściu z Zakładu Ekologii Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach do Kórnik, zainicjował w 1952 r. badania nad sosną pospolitą, chcąc im nadać możliwie szeroki zakres i pozyskać współpracę wszystkich instytucji zainteresowanych tym zagadnieniem. Projektował wybranie drzewostanów sosnowych w różnych dzielnicach klimatyczno-leśnych. Te ważne dla gospodarki narodowej badania rozpoczął przy pomocy jednego asystenta. Wypadek samochodowy, a następnie długotrwała choroba przerwała badania, wobec czego przekazał wstępne ich wyniki Zakładowi Badań Leśnych PAN za pośrednictwem Wydziału Nauk Rolnych i Leśnych PAN. Do tego typu badań wrócił następnie po kilkunastu latach kierowany myślą podniesienia produkcji drewna z zadrzewień śródpolnych i lasów.

Przeniesienie się prof. dr Wilusza do Wielkopolski otworzyło Mu nowe perspektywy badawcze. Już w Puławach interesowały Go badania układów zoocenoz na styku lasów i pól. Dzięki „odkryciu” przez inż. A. Czartoryskiego celowo zakładanych zadrzewień śródpolnych w różnych częściach Poznańskiego, zmarły mógł kontynuować nadal swoje badania. Jako teren przyszłych swych badań wybrał Turwę, gdzie generał Dezydery Chłapowski w latach dwudziestych ubiegłego stulecia zakładał specjalne zadrzewienia, które miały na celu polepszenie środowiska dla produkcji rolniczej. Przystąpił więc z właściwą Jemu energią do organizowania tam placówki badawczej, która powstała tylko dlatego, że oddał jej wszystkie swe siły i zdolności oraz potrafił tematyką badawczą zainteresować szeroki krąg naukowców różnych specjalności. Praca jaką wykonał w Turwi była ogromna, samo doprowadzenie do stanu używalności zrujnowanego i niezamieszkałego pałacu wymagało wielkich długotrwałych wysiłków.

Tematyka prac rozpoczętych w Kórniku i Turwi stanowiła kontynuowanie badań rozpoczętych w Puławach, głównie nad migracją drobnych ssaków i awifauną. Pracy swej nie ograniczał jednak do tej problematyki, pociągnął go bowiem zagadnienia, których rozważanie przyniosłoby wyraźne korzyści gospodarce narodowej. Zwrócił przeto swoje zainteresowania i zdolności w kierunku zagadnień ekologicznych, interesujących też Instytut Ochrony Roślin i wspólnie z prof. dr W. Węgorkiem rozpoczął badania w Turwi nad metodami biologicznej walki ze stonką ziemniaczaną, wpływem zadrzewień na pojawy szkodników roślin uprawnych, rolą ptactwa w walce ze szkodnikami, wpływem chemicznej walki ze szkodnikami i chorobami na pewne czynniki biocenozy, wreszcie zajął się badaniami fauny glebowej.

Równolegle do badań ekologicznych rozwijał prace nad wpływem zadrzewień śródpolnych na klimat lokalny i bilans wodny sąsiednich pól. W początkowym okresie należało pogłębić metodykę tych badań, nie zawsze bowiem sposoby rozwiązań metodycznych stosowane w krajach sąsiednich mogły być wykorzystane w Turwi. W tym zakresie wykonał pionierską pracę od podstaw.

W związku z podjęciem prac nad plonowaniem niektórych ziemiopłodów, zainicjował badania ekologiczne dla potrzeb rolnictwa, dążąc do zwiększenia ilości stacji meteorologicznych przystosowanych do tych badań. Niestety ze względu na znaczny koszt aparatury meteorologicznej nie udało Mu się zrealizować tej ważnej dla rolnictwa inicjatywy.

Wstępne badania nad kształtowaniem się bilansu wodnego pól leżących w sąsiedztwie zadrzewień i wyniki nad plonowaniem ziemiopłodów wskazywały, że zagadnienie to posiada najbardziej doniosłą rolę spośród wielu problemów związanych z zadrzewieniami krajobrazu rolniczego. Nawiązał przeto współpracę z wybitnym specjalistą prof. dr Stanisławem Bacem w celu wyjaśnienia roli zadrzewień śródpolnych na kształtowanie się bilansu wodnego, jako zasadniczego czynnika dla produkcji roślin. Ważność tych badań podkreśla jeszcze fakt, że większość gleb uprawnych Polski to gleby lekkie o często zachwianej równowadze bilansu wodnego dla produkcji roślinnej. Pracy tej niestety nie doprowadził do końca.

Współpracował też z Komitetem Gospodarki Wodnej PAN, dla którego opracował memoriał o roli zadrzewień śródpolnych w polepszeniu bilansu wodnego w obrębie zlewni na obszarze Polski.

Problematyka ta nie wyczerpywała w pełni Jego zainteresowań, z wykształcenia był bowiem leśnikiem i poszukiwał na codzień kontaktów z lasem. Powrócił przeto do rozpoczętego w Kórniku tematu, w zmienionej formie do wyboru „drzew doborowych” — osobników okazałych znajdujących się jeszcze w resztkach naszych pierwotnych lasów. W ten sposób pragnął przyczynić się do podniesienia produktywności naszych lasów i zachować osobniki o cennych właściwościach genetycznych dla dalszych potrzeb polskiego leśnictwa. W czasie kilkuletniej pracy wybrał około 1100 „drzew doborowych” w różnych krainach klimatyczno-leśnych. Praca ta związała Go z wybitnym uczonym szwedzkim, prof. dr Bertilem Lindquistem, który udzielał Mu swych cennych rad w wyborze „drzew doborowych” i organizacji badań w tym zakresie. Praca łączyła się ściśle ze wskazaniem prof. dr Władysława Szafera, który przed wielu laty zainicjował ten sposób zabezpieczenia potencjału genetycznego rodzimych ras lasotwórczych gatunków drzew. Myśl tę rozszerzał i propagował wśród leśników, głównie w ramach Polskiego Towarzystwa Leśnego. Z Jego też inicjatywy kilka nadleśnictw przystąpiło do zakładania plantacji nasiennych dla pozyskiwania wartościowych genetycznie nasion drzew leśnych, głównie sosny.

Trudno w krótkich słowach ocenić zasługi prof. Wilusza dla naszej nauki, gospodarki narodowej i organizacji Zakładu. Cechowała Go inicjatywa twórcza, stąd też wynikało Jego zainteresowanie zagadnieniami z różnych dziedzin nauk biologicznych. Dla zrealizowania swych projektów umiał zjednywać sobie współpracowników, by szukać dróg rozwiązań zagadnień ważnych dla potrzeb gospodarki narodowej. Wszyscy docenialiśmy Jego zupełne oddanie się sprawom założonej przez siebie Stacji Badawczej.

Zakładowi oddał wielkie usługi, zarówno w trakcie jego organizowania, jak też następnie w czasie jego działalności i w rozwijaniu problematyki badawczej. Prof. Wilusz był nie tylko naukowcem, ale starał się swą pracą służyć społeczeństwu, bo tylko tak pojmował swą powinność.

Straciliśmy drogiego przyjaciela i współpracownika, żywo interesującego się losami swych bliźkich i człowieka bez reszty oddanego ojczyźnie.

SPIS PUBLIKACJI PROF. DR Z. WILUSZA

a) Prace naukowe

1. Z badań nad ekologią drobnych ssaków. Prace Zakł. Dendr. i Pom. w Kórniku. Kórnik 1952.
2. Spostrzeżenia nad ekologią drobnych ssaków w sadzie i Arboretum Kórnickim. Prace Zakł. Dendr. i Pom. w Kórniku. Kórnik 1952.
3. Szkody mrozowe w Arboretum Kórnickim w czasie zimy 1939/40 (wspólnie A. Wróblewski, E. Korczyńska) jak wyżej.
4. Wstępne badania nad charakterystyką niektórych środowisk *Populus × euramericana marilandica* Bocs. Ekologia Polska, t. 1, z. 4, 1953.
5. Wstępne doniesienie z badań zadrzewień ochronnych w Turwi. Biuletyn Komitetu Ekologicznego, R. 2 : 1954.
6. Wpływ zadrzewień ochronnych na wilgotność gleb. Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych, z 8. Warszawa 1956.

7. Mikromigracja stonki. Postępy Nauk Rolniczych, nr 1. Warszawa 1956.
8. Z badań nad migracją *Microtus arvalis* Pall. Ekologia Polska, seria A, nr 11. Warszawa 1956.
9. Wpływ zadrzewienia ochronnego na gospodarkę wodną i plonowanie przyległych terenów. Ekologia Polska, t. 6, nr 1. Warszawa 1958.
10. Z metodyki badań nad składem pokarmu niektórych ptaków drapieżnych. Ekologia Polska, t. 4, z. 4. Warszawa 1958.
11. Dalsze badania nad mikromigracjami stonki ziemniaczanej (wspólnie J. Górny). Roczniki Nauk Roln., seria A, t. 78. Warszawa 1958.
12. Z badań nad wiosennym rozlotem stonki ziemniaczanej. Roczniki Nauk Roln., seria A, t. 78. Warszawa 1958.
13. Wpływ ściany lasu na mikroklimat przyległych pól. Arboretum Kórnickie, R. 4. Poznań 1959.
14. Wpływ masowego stosowania trucizn na biocenozę pól ziemniaczanych (wspólnie W. Węgorok). Prace Naukowe IOR. Poznań 1959.
15. Znaczenie ekologiczne zadrzewień (wspólnie J. Jaworski). Postępy Nauk Rolniczych, nr 3. Warszawa 1960.
16. Problème de la protection des champs pour des rideaux d'arbres en Pologne. International Union for Conservation of Natural Resources. Varsovie 1960.

b) Prace popularnonaukowe

17. Zadrzewienia ochronne w gospodarce socjalistycznej. Biuletyn Komitetu Ekol., R. 2, 1954.
18. Projekt badań ekotypów sosny pospolitej. Ekologia Polska, seria B, t. I, z. 1-2. Warszawa 1955.
19. Metodyka badań w zakresie meteorologii zadrzewień ochronnych. Ekologia Polska, seria B, t. 2, z. 1. Warszawa 1956.
20. O „Gospodarczej Ochronie Przyrody” zapoczątkowanej przez D. Chłapowskiego. Przyroda Polski Zachodniej, nr 1. Poznań 1957.
21. Wybór „drzew doborowych” różnych gatunków w niektórych krainach klimatyczno-leśnych (wspólnie S. Białobok, Z. Pohl). Arboretum Kórnic., R. 3. Poznań 1957/8.
22. O konieczności stosowania w rolnictwie gospodarczej ochrony przyrody. Przyroda Polski Zachodniej, R. 2, nr 3. Poznań 1958.
23. Sprawozdanie za 1959 r. z pracy nad wyborem „drzew doborowych” (wspólnie S. Białobok). Arboretum Kórnickie, R. 4. Poznań 1959.
24. Drzewa doborowe. Las Polski, nr 22. Warszawa 1958.
25. Nowe kierunki zmierzające do podwyższenia produktywności lasu. Las Polski, nr 22. Warszawa 1959.
26. Genetyka stosowana w praktyce leśnej. „Kosmos” A, t. 9, nr 3. Warszawa 1960.
27. Czy plantacje nasienne są potrzebne? Las Polski, nr 18. Warszawa 1960.
28. Wybór „drzew doborowych” przykładem współpracy praktyków z nauką. Las Polski, nr 15/16. Warszawa 1960.
29. Jakość materiału zadrzewieniowego. Las Polski, nr 23. Warszawa 1960.
30. Kilka informacji o akcji zadrzewienia na Węgrzech. Las Polski, nr 12. Warszawa 1961.
31. Nowe zadania ochrony przyrody w leśnictwie. „Kosmos” A, nr 1. Warszawa 1961.
32. Sostajanije isledowanija i perspektiwy lesonasażdenia w Polsce. Inst. Agromieloracji. Stalingrad ZSSR.
33. Dalsze postępy prac z zakresu „drzew doborowych”. Arboretum Kórnickie, R. 7. Poznań 1962.
34. Stan badań i perspektywy zadrzewień w Polsce. „Kosmos”, seria A, z. IV. Warszawa 1962.
35. Z międzynarodowej konferencji na temat zadrzewień ochronnych w Wołgogradzie ZSRR. Las Polski, nr 6. Warszawa 1962.
36. (Wspólnie T. Jakuszewski) — Rezultaty prac z zakresu wyboru „drzew doborowych” do 1960 r. Arboretum Kórnickie, R. VI. Poznań 1961.
37. (Wspólnie T. Jakuszewski) — Próba charakterystyki krain przyrodniczo-leśnych przy pomocy „drzew doborowych”. Las Polski, nr 5. Warszawa 1961.
38. (Wspólnie T. Jakuszewski) — Sprawozdanie z inwentaryzacji „drzew doborowych” za okres od 1959 do 1960 r. Arboretum Kórnickie, R. VI.

Berberis vulgaris L. z naturalnego stanowiska w Bochochnicy koło Kazimierza nad Wisłą

<http://rcin.org.pl>

Fot. K. Jakusz